

Astra Salvensis, an IV, număr 8, 2016

**ECOURI POLITICO-IDEOLOGICE ALE CONSFĂTURII
PARTIDELOR COMUNISTE ȘI MUNCITOREȘTI
DIN IUNIE 1960 (I)**

**Political and Ideological Echoes of the June 1960 Meeting of the
Communist and Workers' Parties (I)**

**Lect. univ. dr. Mihai Croitor, Dr. Sanda Borșa
Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca**

Abstract: *Following the Meeting of the Communist and Workers' Parties held in Bucharest between June 24 and 26, 1960, a large part of the communist and workers' parties from the socialist countries expressed their views on this conference through secret letters. Of course, most parties will comply with the Soviet commandments on „the nature of the contemporary era”, „the forms of transition to socialism”, „the issue of war and peace” and „the peaceful coexistence”, criticizing the Chinese ideological „heresies”. In contrast, the Party of Labour of Albania will criticize the way the Bucharest conference was organized, thus adopting a different position from that of the majority of the communist and workers' parties from the socialist states.*

Keywords: June 1960 Meeting of the Communist and Workers' Parties, Sino-Soviet Split, Communism, Marxism-Leninism, ideological debates, Nikita S. Khrushchev.

Organizată între 24-26 iunie 1960 la București, consfătuirea partidelor comuniste și muncitorești din iunie 1960 avea să consacre profunda diviziune ideologică a monolitului comunist. Contemporanii evenimentului în cauză, însă, nu aveau să perceapă această ruptură ideologică, o atare percepție fiind determinată de faptul că principalele dezbateri care au jalonat această consfătuire s-au desfășurat în spatele ușilor închise. În plus, comunicatul elaborat la finalul întâlnirii de la București nu menționa, în mod evident, amplele disensiuni ideologice manifestate pe parcursul acestei consfătuiri, menținând aparența unității ideologice a lagărului comunist.¹ Mai mult decât atât, inclusiv astăzi istoriografia națională și internațională tinde să neglijeze rolul consfătuirii de la București în cadrul conflictului sovieto-chinez, preferându-se analizarea acestei rupturi din perspectiva diferendelor ideologice dintre Partidul Comunist Chinez (PCC) și Partidul Comunist al Uniunii Sovietice (PCUS) manifestate pe parcursul consfătuirii partidelor comuniste și muncitorești convocată în noiembrie 1960 la Moscova. Nu vom stărui, însă, pe parcursul acestui studiu asupra divergențelor sovieto-

¹ „Comunicatul cu privire la întâlnirea reprezentanților partidelor comuniste și muncitorești din țările socialiste”, în *Scântea*, XXIX, număr 4872, 28 iunie 1960, p. 1.

chineze manifestate pe parcursul consfătuirii din iunie 1960, cantonându-ne, în schimb, atenția asupra urmărilor politico-ideologice ale întâlnirii de la București.²

De la bun început trebuie subliniat faptul că ecourile politico-diplomatice ale consfătuirii partidelor comuniste și muncitorești din iunie 1960 au fost determinate de două documente diseminate în rândul participanților la întâlnirea de la București: o notă informativă sovietică referitoare la diferendele sino-sovietice (elaborată în 21 iunie 1960, așadar înainte de debutul consfătuirii) și o declarație din 26 iunie 1960 a delegației PCC prezentă la București, referitoare la modul în care a fost organizată întâlnirea de la București.

Primul dintre ele, elaborat de către CC al PCUS, reprezenta o amplă expunere a divergențelor sino-sovietice, în paralel cu sublinierea „legitimității” interpretărilor Kremlinului. În cele ce urmează, fără a intra în detalii, ne vom focaliza atenția asupra principalelor puncte divergente ilustrate în această notă informativă sovietică, structurată în șapte capitole distincte. De la bun început, documentul sovietic sublinia sprijinul pe care PCUS îl acordase PCC încă înainte de proclamarea Republicii Populare Chineze (RPC), exprimându-și dezamăgirea cu privire la apariția unor interpretări ideologice chineze contrare celor promovate de către Kremlin. În această ordine de idei, sovieticii condamnau diseminarea prin intermediul presei centrale chineze a trei articole („Trăiască leninismul”; „Înainte, pe calea arătată de marele Lenin” și „Să ne unim sub steagul revoluționar al lui Lenin!”), reunite ulterior în broșura intitulată „Trăiască leninismul”,³ articole care promovau o

² Pentru o perspectivă detaliată asupra dezbaterilor ideologice care au jalonat consfătuirea partidelor comuniste și muncitorești din iunie 1960 vezi: „Document 2: 24 iunie 1960, București. Stenograma consfătuirii reprezentanților partidelor comuniste și muncitorești din țările socialiste, referitoare la divergențele ideologice sovieto-chineze (fragment)”; „Document 3: 25 iunie 1960, București. Stenograma consfătuirii reprezentanților partidelor comuniste și muncitorești, referitoare la divergențele ideologice sovieto-chineze (fragment)”; „Document 4: 26 iunie 1960, București. Stenograma consfătuirii reprezentanților partidelor comuniste și muncitorești din țările socialiste, referitoare la poziția delegației chineze față de semnarea comunicatului întâlnirii”; „Document 5: 26 iunie 1960, București. Stenograma consfătuirii reprezentanților partidelor comuniste și muncitorești, referitoare la divergențele ideologice sovieto-chineze (fragment)”, în Mihai Croitor (ed.), *La București s-a scris: „Sciziune!”*. *Consfătuirea partidelor comuniste și muncitorești din iunie 1960*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2013, pp. 66-306.

³ Vezi în acest sens: *Long Live Leninism*, Peking, Foreign Languages Press, 1960, *passim*.

viziune ideologică distinctă comparativ cu cea sovietică.⁴ În egală măsură, sovieticii se declarau nemulțumiți de comportamentul adoptat de către reprezentanții chinezi în cadrul celei de XI-a sesiuni a Federației Sindicale Mondiale (FSM), desfășurată între 5-8 iunie 1960 la Beijing.⁵ „*Tovarășii chinezi-sublinia nota informativă sovietică-s-au silit să facă din punctele lor de vedere, diferite de linia generală a mișcării comuniste internaționale, o linie a mișcării muncitorești internaționale în persoana FSM. Toate aceste acțiuni ale tovarășilor chinezi au constituit în fond un apel, o chemare deschisă adresată organizației sindicale internaționale, împotriva punctelor de vedere ale PCUS și ale celorlalte partide comuniste în multe probleme internaționale. Această concluzie este confirmată și de faptul că ședința Consiliului General al FSM a fost precedată de publicarea în presa chineză a unei serii de articole, în care poziția PCUS în problemele de bază ale dezvoltării internaționale actuale și în problemele teoriei și tacticii leniniste a fost supusă în mod direct sau indirect unei critici. După cum subliniază însuși tovarășii chinezi, unele din aceste articole, și anume: «Trăiască leninismul» din revista «Hunți», «Înainte, pe calea arătată de marele Lenin» din ziarul «Jenmin Jibao», precum și raportul ținut de membrul adjunct al Biroului Politic al CC al Partidului Comunist Chinez, tov. Liu Din-i la ședința solemnă închinată aniversării a 90 de ani de la nașterea lui V. I. Lenin, oglindesc linia CC al Partidului Comunist Chinez. Tovarășii chinezi răspândesc stăruitor aceste articole în celelalte țări socialiste, făcând aceasta adesea peste capul conducerii partidelor frățești».*⁶

În esență, sovieticii identificau șase chestiuni disticte care formau obiectul divergențelor ideologice sovieto-chineze. Prima dintre ele viza „caracterul epocii contemporane”, Kremlinul reproșând Beijingului unilateralismul promovat vis-a-vis de această chestiune. Astfel, potrivit sovieticilor: „*În ultimul timp însă tovarășii chinezi văd numai o singură latură a epocii contemporane și subliniază prin toate mijlocele că epoca contemporană este epoca imperialismului, războaielor și revoluțiilor. Ei consideră că cine nu definește în felul acesta epoca contemporană se abate de la aprecierea leninistă dată naturii imperialismului*”.⁷ La polul opus, CC al PCUS, invocând Declarația de la Moscova din 1957,⁸ sublinia faptul că: „*Aprecierea epocii contemporane numai ca epocă a imperialismului, a războaielor și revoluțiilor nu prezintă o analiză*

⁴ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare A. N. I. C.), *Fond CC al PCR-Seția Relații Externe*, dosar 33/1960, f. 6.

⁵ Pentru o perspectivă detaliată asupra divergențelor sino-sovietice manifestate pe parcursul sesiunii FSM din iunie 1960 vezi: *Ibidem*, dosar 34/1960, ff. 1-13.

⁶ *Ibidem*, dosar 33/1960, f. 10.

⁷ *Ibidem*, f. 12.

⁸ Pentru o perspectivă detaliată asupra acestei declarații, vezi: „Declarația de la Moscova (noiembrie 1957”, în Mihai Croitor (ed.), *În umbra Kremlinului: Gheorghe Gheorghiu-Dej și geneza Declarației din Aprilie 1964*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2012, pp. 430-446.

marxist-leninistă multilaterală, nu ia în considerație întregul ansamblu al relațiilor dintre toate clasele societății contemporane, deplasările sociale dintre cele mai mari și schimbările în raportul de forțe pe arena mondială în favoarea socialismului. Epoca noastră nu este pur și simplu epoca imperialismului și războaielor, aceasta este epoca imperialismului, epoca revoluțiilor, epoca trecerii de la capitalism la socialism, a formării și consolidării sistemului socialist mondial”⁹

Un alt punct contondent pe agenda disensiunilor ideologice sovieto-chineze era reprezentat de „problemele războiului și păcii”. Astfel, catalogarea de către comuniștii chinezi a posibilității preîntâmpinării războaielor, promovate de către sovietici, drept o „iluzie”,¹⁰ va determina o reacție promptă din partea Kremlinului. Prin urmare, în cadrul notei informative sovietice din iunie 1960 se afirmau următoarele: „Principiul și cel mai hotărâtor factor al păcii care creează posibilitatea obiectivă de preîntâmpinare a războiului este puternicul sistem socialist mondial. Socialismul mondial folosește pentru preîntâmpinarea agresiunii și pentru întărirea păcii întreaga sa forță materială, care crește neîncetat, uriașa sa autoritate morală. Tocmai de la aceasta a pornit, în primul rând, cel de al XX-lea Congres al PCUS (din februarie 1956-n.n.), când a tras concluzia asupra posibilității de a se evita războiul mondial în epoca noastră”¹¹

Utilitatea concretă a principiului coexistenței pașnice avea, de asemenea, să formeze obiectul divergențelor dintre PCUS și PCC. Subliniind caracterul leninist al acestui principiu, liderii sovietici considerau coexistența pașnică drept „singura alternativă a războiului”.¹² Mai mult decât atât, CC al PCUS adăuga următoarele: „Partidele comuniste consideră că principiul coexistenței pașnice nu este o lozincă tactică, de conjunctură, ci linia generală a politicii externe a țărilor socialiste”.¹³ În atare condiții, Kremlinul acuza liderii comuniști chinezi de faptul că deși în mod declarativ susțineau principiul coexistenței pașnice, „pe de altă parte ei formulează astfel de teze care în practică duc la negarea posibilității de coexistență pașnică și posibilității de a se preîntâmpina războiul”.¹⁴ Și în privința

⁹ A. N. I. C., *Fond CC al PCR-Secția Relații Externe*, dosar 33/1960, f. 12.

¹⁰ *Ibidem*, f. 18.

¹¹ *Ibidem*, f. 19.

¹² *Ibidem*, f. 24.

¹³ *Ibidem*

¹⁴ În sprijinul acestei afirmații, sovieticii aduceau următorul argument: „«Jenmin Jibao» scria, de asemenea, la 25 aprilie anul 1960 că «Până la lichidarea completă (sic!) a capitalismului și imperialismului în toată lumea, alternarea războiului și păcii va fi un fenomen permanent și inevitabil.» Același punct de vedere a fost dezvoltat și în cuvântarea tov. Liu Cian-șen la sesiunea din iunie a Consiliului General al FSM. La început el a declarat că China luptă pentru coexistența pașnică și pentru dezarmare. Totodată oratorul a proclamat: ar fi absolut greșit să se creadă că în

„dezarmării generale și totale” cele două părți se vor afla pe poziții divergente. Astfel, potrivit notei informative sovietice din iunie 1960, în timp ce în mod formal se declarau de acord cu principiul în cauză, totuși liderii de la Beijing considerau imposibilă implementarea acestuia, subliniind faptul că „că dezarmarea rămâne ca o iluzie de neîmplinit (sic!) până la victoria socialismului pe întreg globul pământesc”.¹⁵ De asemenea, „formele de trecere a țărilor la socialism” vor determina disensiuni între cele două partide, partea chineză acuzând Kremlinul de faptul că acordă o importanță mult prea mare așa-zisei „revoluții pașnice”. În replică, CC al PCUS invoca faptul că în toate documentele partidului (inclusiv în rezoluția Congresului al XX-lea al PCUS din februarie 1956), erau menționate atât calea pașnică de „trecere a țărilor la socialism”, cât și cea violentă.¹⁶ În fine, ultimul punct pe agenda diferendelor ideologice sovieto-chineze a fost reprezentat de acuzația formulată de Kremlin cu privire la încălcarea de către partea chineză a preceptelor Declarației de la Moscova și a Manifestului Păcii din noiembrie 1957.¹⁷

După cum aminteam anterior, un alt document care a determinat, ulterior Consfăturirii partidelor comuniste și muncitorești din iunie 1960, o amplă dezbaterie ideologică este reprezentat de declarația delegației PCC prezentă la București. Elaborată la 26 iunie 1960, aceasta se constituia într-un amplu rechizitoriu la adresa modului în care fusese organizată Consfătuirea de la București, fiind structurată punctual. De la bun început, delegația PCC, prezentă în capitala României, sublinia faptul că pe parcursul desfășurării întâlnirii, principiul consultărilor fusese încălcat de către liderul PCUS, Nikita S. Hrușciiov, care prin decizia adoptării unui comunicat al consfăturii uzase de „metoda atacului prin

condițiile de existență a imperialismului, războiul poate fi exclus pentru totdeauna, iar teza privind posibilitatea de a se exclude războiul din viața societății înainte de victoria socialismului pe scară mondială a fost declarată drept absolut greșită și necorespunzând realității” (Ibidem, ff. 25-26).

¹⁵ Pentru a-și legitima propria viziune, sovieticii adăugau următoarele: „Înfăptuind principiul leninist al coexistenței pașnice, PCUS a făcut propunerea de dezarmare generală și totală. În problema dezarmării PCUS urmează neabătut poruncile lui Lenin, care a arătat că dezarmarea este un ideal al socialismului. Tocmai Lenin a formulat această idee după victoria Revoluției din Octombrie și crearea statului nostru socialist” (Ibidem, f. 36).

¹⁶ Potrivit sovieticilor: „Din declarațiile tovarășilor chinezi se vede că ei nu sunt de acord cu concluziile PCUS privind posibilitatea în anumite condițiuni a cuceririi pașnice a puterii de către proletariat. Totodată, în poșda adevărului, ei afirmă cum că, începând de la Congresul al XX-lea, PCUS se manifestă pentru cale (sic!) pașnică, ca singură cale de trecere de la capitalism la socialism. În realitate, însă, al XX-lea Congres al PCUS a arătat calea pașnică ca una din căile posibile alături de calea luptei armate, ca mijloc pentru doborârea puterii burgheze și pentru victoria revoluției” (Ibidem, f. 44).

¹⁷ Ibidem, ff. 52-60.

surprindere”, dat fiind faptul că inițial se dorise ca reuniunea de la București să se limiteze la un simplu „schimb de păreri”.¹⁸ Recunoscând divergențele ideologice sovieto-chineze și asumându-și legitimitatea propriilor interpretări tot prin apelul la Declarația și Manifestul Păcii de la Moscova din 1957, delegația PCC denunța atitudinea afișată de către Hrușciiov la București, reclamând, în egală măsură, necesitatea egalității între partidele comuniste și muncitorești. „În ceea ce privește problemele asupra cărora există divergențe-sublinia declarația delegației PCC-orice marxist-leninist trebuie să dea dovadă de seriozitate în abordarea lor, să chibzuiască cu toată seriozitatea și să ducă o discuție tovarășească, pentru ca să se ajungă la concluzii unice. Însă, tovarășul Hrușciiov s-a situat pe o poziție patriarhală, samavolnică și arbitrară. El, de fapt, privește relațiile dintre marele Partid al Uniunii Sovietice și partidul nostru nu ca relații între partide-frățești, ci ca relații între un partid-tată și un partid-fiu. În timpul acestei consfătuiri el încearcă, ca pe calea exercitării de presiuni, să constrângă partidul nostru să se supună vederilor lui nemarxist-leniniste”.¹⁹ În finalul declarației în cauză, liderii PCC își exprimau regretul că în cadrul comunicatului final al întâlnirii de la București, revizionismul „ca principalul pericol în mișcarea muncitorească internațională” nu fusese menționat (aluzie la „revizionismul” iugoslav).²⁰

Cele două documente mai sus prezentate vor determina un amplu schimb epistolar în interiorul monolitului comunist, majoritatea partidelor comuniste și muncitorești din statele socialiste susținând poziția adoptată de către Nikita S. Hrușciiov la București, în iunie 1960. Astfel, la 11 iulie 1960, Comitetul Central (CC) al Partidului Comunist din Cehoslovacia (PCCh) disemina în rândul partidelor comuniste și muncitorești poziția sa față de Consfătuirea de la București din iunie 1960. De la bun început, factorii decizionali cehoslovaci salutau convocarea întâlnirii de la București, considerând-o „utilă și necesară”.²¹ Exprimându-și consternarea cu privire la „tonul” declarației delegației

¹⁸ Potrivit declarației delegației PCC: „Comitetul Central al Partidului Comunist Chinez consideră că șeful delegației Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, tovarășul Hrușciiov, a încălcat în întregime, în timpul acestei întâlniri, principiul consultării între partidele frățești pentru rezolvarea problemelor comune, principiul care de multă vreme este practicat în mișcarea comunistă internațională, a încălcat în întregime înțelegerea realizată până la întâlnire cu privire la faptul că întâlnirea se limitează numai la un schimb de păreri, fără luarea vreunor hotărâri, prin metoda atacului prin surprindere a prezentat proiectul comunicatului cu privire la întâlnire, fără să ceară dinainte părerea partidului frățesc asupra conținutului comunicatului și fără să permită în timpul întâlnirii o dezbateră deplină și normală”. Vezi în acest sens: *Ibidem*, dosar 35/1960, volum II, f. 234.

¹⁹ *Ibidem*, f. 235.

²⁰ *Ibidem*, f. 237.

²¹ *Ibidem*, Alfabetic, dosar 2C/1948-1962, f. 162.

PCC, comuniștii cehoslovaci respingeau acuzațiile formulate de reprezentanții chinezi la adresa liderului PCUS. „*Partidul nostru-sublinia CC al PCCh-respinge afirmațiile cu privire la pretinsa poziție «patriarhală», «samavolnică» și «arbitrară» a tovarășilor sovietici, sau afirmațiile în care poziția principală a PCUS este calificată ca «cel mai urât» exemplu. Partidul nostru consideră că aceste afirmații sunt neîntemeiate și constituie atacuri dăunătoare nu numai împotriva Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, ci și împotriva celorlalte partide frățești, cât și împotriva partidului nostru [...] CC al PC din Cehoslovacia trebuie să-și exprime de asemenea dezacordul său hotărât cu acuzația adusă tovarășului Hrușciov de a fi comis un «atac prin surprindere», prin propunerea lui de a se adopta un comunicat de încheiere, întrucât se știe că nu era vorba de formularea unor noi concluzii, ci doar de confirmarea justetei și valabilității generale a principiilor Declarației din 1957 pentru activitatea partidelor comuniste și muncitorești prezente la consfătuire; pe această Declarație stă și semnătura Partidului Comunist Chinez».*²² În egală măsură, liderii comuniști de la Praga contestau afirmația delegației chineze în virtutea căreia ar exista divergențe între PCC și PCUS, subliniind faptul că aceste diferende se manifestau, în realitate între PCC și restul partidelor comuniste și muncitorești.²³ Deloc surprinzător, cehoslovacii caracterizau nota informativă sovietică din 21 iunie 1960 drept „*justă*”, reprezentând „*o analiză marxist-leninistă a concepțiilor nejuste ale Partidului Comunist Chinez, analiză cu care partidul nostru este cu totul de acord*”.²⁴

Câteva zile mai târziu, la 19 iulie 1960, CC al Partidului Comunist Bulgar (PCB) adresa o epistolă CC al PCC, pe parcursul căreia își expunea propria poziție vis-a-vis de nota informativă sovietică din 21 iunie 1960, precum și față de declarația delegației PCC din 26 iunie 1960. De la bun început, factorii dezicionali de la Sofia își manifestau atașamentul față de preceptele ideologice promovate de Kremlin: „*Noi sprijinim fără rezerve poziția expusă de CC al PCUS în nota informativă în legătură cu greșelile săvârșite de dv., precum și concluziile trase de Consfătuirea de la*

²² *Ibidem*, ff. 162-163.

²³ Potrivit liderilor comuniști cehoslovaci: „*Comitetul Central al PC din Cehoslovacia apreciază într-un totu inițiativa Partidului Comunist al Uniunii Sovietice care a dat posibilitatea ca, în fața unui auditoriu larg al partidelor comuniste, să fie dezbătute probleme principale, în privința cărora PC Chinez manifestă vederi care se deosebesc de principiile Declarației din 1957. Consfătuirea de la București a reprezentanților partidelor comuniste și muncitorești a confirmat cu claritate că nu e vorba de divergențe între Partidul Comunist Chinez și PCUS, așa cum afirmă neobosit tovarășii chinezi, ci de divergențe între PC Chinez și toate partidele comuniste, întreaga mișcare comunistă, în problemele principale de program și în aprecierea fundamentală a caracterului și perspectivelor dezvoltării mondiale actuale*” (*Ibidem*, f. 164).

²⁴ *Ibidem*, f. 167.

București. În nota informativă se subliniază în mod just că în aprecierea situației internaționale și a politicii de coexistență pașnică dv. vă abateți de la linia adoptată de către toate partidele comuniste în ceea ce privește caracterul epocii contemporane, ca epocă a trecerii lumii de la capitalism la socialism. Aprecierile dv. asupra imperialismului și a epocii contemporane numai ca epocă de războaie și revoluții, în care dv. nu luați în considerare schimbările hotărâtoare intervenite în raportul de forțe în lume în favoarea socialismului, cât și posibilitățile de preîntâmpinare a unui nou război mondial, care decurg din aceste schimbări, sunt rupte de realitatea contemporană”.²⁵ Condamnând acuzațiile proferate la adresa sovieticilor în cadrul declarației delegației PCC prezentă la București în iunie 1960, precum și diseminarea în interiorul Bulgariei a broșurii „Trăiască leninismul” fără acordul autorităților locale,²⁶ liderii comuniști de la Sofia, după cum procedaseră și cei cehoslovaci, se vor grăbi să sublinieze faptul că divergențele ideologice nu se manifestau între PCC și PCUS, ci între PCC și restul partidelor comuniste și muncitorești.²⁷

La rândul său, CC al Partidului Muncitoresc Român (PMR) disemina, la 2 august 1960, o amplă epistolă cu privire la poziția PMR față de comportamentul adoptat de delegația PCC prezentă la București în iunie 1960. Epistola în cauză avea să fie adresată CC al PCC, fiind distribuită și unui număr de zece partide comuniste și muncitorești: CC al PCUS, CC al PCCh, CC al Partidului Muncii din Coreea (PMC), CC al Partidului celor ce muncesc din Vietnam (PMV), CC al Partidului Socialist Unit din Germania (PSUG), CC al Partidului Popular Revoluționar Mongol (PPRM), CC al Partidului Muncitoresc Socialist Ungar (PMSU), CC al PCB, CC al PMA și CC al Partidului Muncitoresc Unit Polonez (PMUP).²⁸ Mult mai vastă, comparativ cu misivele anterioare, de la bun început scrisoarea CC al PMR informa factorii decizionali de la Beijing cu privire la ședința CC al PMR din 1 august 1960, ședință care avusese pe ordinea de zi analizarea declarației delegației chineze din 26 iunie 1960. Verdictul autorităților române era unul tranșant: „Comitetul Central al Partidului nostru, al cărui prim-secretar a

²⁵ *Ibidem*, Alfabetic, dosar 4B, ff. 158-159.

²⁶ *Ibidem*, f. 160.

²⁷ Potrivit epistolei bulgare: „Doriți să prezentați divergențele dv. numai ca divergențe între dv. și tov. Hrușciov. Dar atacurile împotriva tov. Hrușciov sunt și nu pot să nu fie decât atacuri împotriva liniei generale a PCUS, a mișcării comuniste internaționale, deoarece concepțiile tov. Hrușciov sunt tocmai concepțiile lor. Dv. declarați chiar că poziția tov. Hrușciov în problemele fundamentale ale situației internaționale, expuse în cuvântarea lui la Congresul al III-lea al Partidului Muncitoresc Român, nu este marxist-leninistă. Aceasta este însă poziția CC al PCUS, a întregii mișcări comuniste mondiale” (*Ibidem*, f. 161).

²⁸ *Ibidem*, Alfabetic, dosar 7C/1960, f. 1.

prezidat ședințele ce au avut loc, respinge, ca total necorespunzătoare realității, afirmațiile cuprinse în declarația Partidului Comunist Chinez, după care în cursul întâlnirii s-ar fi «încălcat principiul consultării între partidele frățești», s-ar fi folosit «metoda atacului prin surprindere», s-ar fi «exercitat presiuni și constrângeri» și nu s-ar fi asigurat o «dezbateră deplină și normală». După cum se știe, schimbul de păreri a avut loc pe baza consultărilor prealabile și cu acordul tuturor partidelor frățești din țările socialiste, inclusiv al Partidului Comunist Chinez. În întrevedereă avută de reprezentanții partidului nostru cu delegația chineză, în ziua de 23 iunie a. c., tovarășul Pîn Cijen a confirmat că este împuternicit de conducerea Partidului Comunist Chinez să participe la un schimb de păreri.²⁹ După cum procedaseră anterior și celelalte partide comuniste și muncitorești care expediaseră scrisori către CC al PCC, și liderii români vor „sanționa” intenția delegației chineze de a prezenta divergențele ideologice ivite în interiorul monolitului comunist drept diferende bilaterale, manifestate strict între PCC și PCUS. Astfel, potrivit scrisorii CC al PMR: „În consfătuirile de la București, reprezentanții partidelor frățești au respins încercarea delegației chineze de a prezenta deosebirile de vederi existente drept divergențe numai între două partide-Partidul Comunist Chinez și Partidul Comunist al Uniunii Sovietice-care ar urma să fie rezolvate prin discuții bilaterale. A pune astfel chestiunea înseamnă a ignora celelalte partide, a subaprecia rolul lor și a le trata de sus, a le înlătura de la discutarea problemelor ce formează obiectul divergențelor. Noi considerăm că o asemenea poziție față de celelalte partide comuniste este jignitoare și necorespunzătoare relațiilor din mișcarea comunistă internațională, unde toate partidele sunt egale în drepturi, fiecare aducându-și contribuția la dezbateră și rezolvarea problemelor de interes comun. Reprezentanții tuturor partidelor frățești au subliniat că în realitate este vorba de divergențe esențiale [...] nu numai între Partidul Comunist Chinez și Partidul Comunist al Uniunii Sovietice, ci între Partidul Comunist Chinez, pe de o parte, și toate celelalte partide comuniste și muncitorești, pe de altă parte.”³⁰

Interesant este faptul că liderii PMR respingeau și ideea potrivit căreia divergențele ideologice s-ar manifesta între PCC și Nikita S. Hurșciiov, idee care, în opinia factorilor decizionali de la București, era

²⁹ Totodată, liderii comuniști români adăugau următoarele: „Este de la sine înțeles că în cadrul acestui schimb de vederi tovarășesc, nu putea fi vorba de vreun «atac prin surprindere» împotriva Partidului Comunist Chinez sau împotriva vreunui alt partid. Schimbul de vederi trebuia însă să se refere în mod inevitabil la problemele cele mai arzătoare ale politicii mișcării comuniste și, îndeosebi, la problemele luptei pentru pace. Cu acest prilej nu au putut să nu iasă la iveală deosebirile de păreri principale dintre toate partidele frățești și Partidul Comunist Chinez, care s-a îndepărtat în problemele luptei pentru pace și coexistență pașnică, ca și în alte probleme fundamentale teoretice și practice, de la linia comună marxist-leninistă a partidelor comuniste și muncitorești, exprimată în Declarația de la Moscova din 1957 și în Manifestul Păcii” (Ibidem, ff. 3-4).

³⁰ Ibidem, f. 9.

perceptibilă pe parcursul declarației chineze din 26 iunie 1960.³¹ În egală măsură, autoritățile de la București reiterau interpretările ideologice ale PCUS, prezente în cadrul notei informative sovietice din 21 iunie 1960, referitoare la chestiuni precum: coexistența pașnică, „problemele războiului și păcii”, „trecerea de la capitalism la socialism”, ședința Consiliului General al FSM din iunie 1960 etc.³²

Câteva zile mai târziu, la 13 august 1960, CC al PCUS adresa o scrisoare CC al PCC referitoare la declarația chineză diseminată la 26 iunie 1960. Încă de la bun început, sovieticii repungeau ideile cuprinse în documentul distribuit de către delegația chineză: *„Comitetul Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice a primit din partea delegației dv. la cel de al III-lea Congres al Partidului Muncitoresc Român o scrisoare pe care ea, referindu-se la indicația Comitetului Central al Partidului Comunist Chinez, a difuzat-o tuturor partidelor frățești din țările socialiste. CC al PCUS este extrem de uimit atât de tonul grosolan, netovărășesc al scrisorii, cât și de lipsa de dorință a dv. de a examina în mod calm și nepreconceput esența problemei. Bazându-se numai pe informarea unilaterală, neobiectivă primită din partea reprezentanților dv., CC al PC Chinez trage concluzii nejuste, care merg departe, încercând să ponegrească activitatea delegației CC al PCUS în timpul consfătuirii partidelor frățești de la București”*.³³ În egală măsură, CC al PCUS respingea „încercările” CC al PCC de înfățișa divergențele sovieto-chineze drept diferende ivite între PCC și Nikita S. Hrușciiov, adăugând faptul că: *„Atribuindu-i tovarășului N. S. Hrușciiov acțiuni și păreri născocite de delegație și deschișând lupta împotriva lor, dv. încercați să-l separați pe tovarășul N. S. Hrușciiov de Comitetul Central al PCUS, încercați să contrapuneți linia CC al PCUS liniei și vederilor tuturor partidelor frățești”*.³⁴ În opinia factorilor decizionali de la Kremlin, Consfătuirea partidelor comuniste și muncitorești de la București, din iunie 1960, demonstrase faptul că existau o serie de divergențe clare între PCC, pe de

³¹ De altfel, autoritățile române au văzut în scrisoarea în cauză posibilitatea de a-și etala totala obediență față de Kremlin. Astfel, potrivit epistolei CC al PMR din 2 august 1960: *„În declarația Comitetului Central al Partidului Comunist Chinez se încearcă chiar să se prezinte lucrurile ca și cum ar fi vorba de divergențe între Partidul Comunist Chinez și personal tovarășul Hrușciiov. Noi considerăm de neîngăduit atacurile personale împotriva tovarășului Hrușciiov, care este privit de către comunistii din întreaga lume ca eminent fruntaș al mișcării muncitorești internaționale, strălucit luptător pentru cauza lui Marx, Engels și Lenin, ca încercat conducător al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice în opera de construire a comunismului, adversar neînduplecat al imperialiștilor și al tuturor dușmanilor socialismului. Activitatea sa neobosită pentru cauza păcii este prețuită de sute de milioane de oameni simpli din toate țările, și contribuie la sporirea prestigiului ideilor socialismului în întreaga lume”* (*Ibidem*, f. 10).

³² *Ibidem*, ff. 11-23.

³³ *Ibidem*, Alfabetic, dosar 10U/1959-1960, f. 326.

³⁴ *Ibidem*, ff. 326-327.

o parte, și mișcarea comunistă internațională, pe de altă parte, exemplificând o atare afirmație prin publicarea de către liderii comuniști chinezi a broșurii „Trăiască leninismul”, diseminarea articolelor chineze în statele socialiste fără a cere în prealabil acordul autorităților locale sau „acțiunile nejuste” săvârșite de către reprezentanții chinezi în cadrul sesiunii FSM din iunie 1960.³⁵ Cât privește rațiunile care determinaseră elaborarea notei informative sovietice din 21 iunie 1960, CC al PCUS sublinia următoarele: „*Pentru a informa în mod obiectiv partidele frățești, contrar informării unilaterale a tovarășilor chinezi, pentru a lămurii esența divergențelor apărute și a arăta netemeinicia vederilor exprimate în articolele amintite, publicate în presa chineză, CC al PCUS a trimis partidelor frățești din țările socialiste cunoscuta notă informativă, bazată pe fapte și documente de necontestat*”.³⁶ De asemenea, deloc surprinzător, CC al PCUS sublinia faptul că participanții de la Consfătuirea de la București se pronunțaseră în „unanimitate” împotriva viziunilor ideologice chineze, manifestându-și sprijinul față de poziția PCUS.³⁷ Respingând acuzația PCC potrivit căreia pe parcursul Consfătuirii de la București fusese încălcat „principiul consultărilor”, liderii sovietici catalogau declarația chineză din 26 iunie 1960 drept „o dovadă a atitudinii de desconsiderare față de partidele frățești care au participat la consfătuirea de la București, o încercare de a pone gri părerea lor unanim exprimată”.³⁸

La 27 august 1960, CC al PMA adresa o scrisoare atât CC al PCC, cât și CC al PCUS. Spre deosebire de epistolele prezentate anterior, scrisoarea factorilor decizionali de la Tirana adopta un cu totul alt ton vis-a-vis de pretinsele „erezii” ideologice propagate de Beijing. Astfel, de la bun început, albanezii condamnau atitudinea duplicitară a Moscovei care uzase de un pretext pentru convocarea consfătuirii de la București,

³⁵ *Ibidem*, ff. 327-328.

³⁶ *Ibidem*, f. 329.

³⁷ Potrivit scrisorii CC al PCUS din 13 august 1960: „*Schimbul de păreri între partidele frățești, care a avut loc la București, a arătat că reprezentanții celor 50 de partide care au participat la Consfătuire s-au pronunțat împotriva vederilor nejuste ale tovarășilor chinezi asupra dezvoltării sociale contemporane și au condamnat acțiunile lor nejuste. Delegațiile partidelor comuniste și muncitorești din lagărul socialist, ca și reprezentanții partidelor frățești din țările capitaliste, au declarat în unanimitate că CC al PC Chinez, prin orientarea sa propagată în presă și în cuvântările conducătorilor chinezi, îngreunează lupta comunistilor din întreaga lume pentru slăbirea încordării internaționale, pentru lărgirea influenței asupra maselor, pentru cauza păcii și socialismului [...] Participanții la consfătuire au subliniat uriașa însemnătate a activității PCUS și a guvernului sovietic pentru întreaga mișcare muncitorească internațională și pentru mișcarea de eliberare, pentru lupta împotriva imperialismului și a pericolului de război, pentru întărirea păcii în lume [...] La consfătuirile de la București, delegația PC Chinez a rămas complet (sic!) izolată”* (*Ibidem*, ff. 329-330).

³⁸ *Ibidem*, ff. 331-332.

adevăratul scop rezidând, potrivit CC al PMA, în sancționarea viziunilor ideologice promovate de către PCC.³⁹ În ceea ce privește acuzațiile formulate de către sovietici la adresa PCC, albanezii nu vor adopta o atitudine tranșantă, susținând faptul că abia după o analiză „marxist-leninistă” realizată în cadrul plenarei CC al PMA vor emite o poziție proprie cu privire la această chestiune.⁴⁰ Tirana va adopta, însă, o poziție tranșantă față de Consfătuire de la București, subliniind următoarele: „Noi socotim că a acționa altfel, procedând așa după cum s-a procedat la consfătuirea de la București, înseamnă «a condamna» un partid frățesc, fără o analiză amănunțită și calmă a tuturor faptelor care dau posibilitatea de a se ajunge la concluzia dacă au fost săvârșite greșeli de către partidul respectiv sau nu. În aceste cazuri graba este dăunătoare. Tocmai pentru aceasta, la conferința de la București delegația partidului nostru a arătat că aceste divergențe s-au ivit între CC al PCUS și CC al PC Chinez, și că pentru rezolvarea lor ar fi fost necesar să se depună eforturi, pe calea tratativelor, între aceste două partide, iar în cazul în care acest scop nu ar fi fost atins, abia atunci această problemă ar fi trebuit pusă în fața tuturor partidelor frățești, pentru ca ele să-și spună părerea; că consfătuirea de la București a fost prematură și neconformă cu normele leniniste”.⁴¹

În egală măsură, scrisoarea CC al PMA condamna conținutul epistolelor trimise de către celelalte partide comuniste și muncitorești către CC al PCC, după Consfătuirea de la București,⁴² contestând în același timp afirmația sovieticilor (și nu numai!) cu privire la „unitatea” de opinii a partidelor comuniste și muncitorești vis-a-vis de „ereziiile” ideologice chineze. „În afară de aceasta-sublinia scrisoarea CC al PMA-în toate aceste scrisori se subliniază că la Consfătuirea de la București s-a reafirmat «unitatea deplină a tuturor partidelor comuniste și muncitorești» prin criticarea «greșelilor» PC Chinez. Această afirmație face să se înțeleagă că Partidul Muncii din Albania, chipurile, a stat de asemenea în același rând cu majoritatea partidelor comuniste și

³⁹ *Ibidem*, Alfabetic, dosar 2A/1949-1960, ff. 165-166.

⁴⁰ *Ibidem*, f. 166-167.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² În cadrul epistolei CC al PMA din din 27 august 1960 se afirmă următoarele: „După Consfătuirea de la București, unele partide comuniste și muncitorești din țările lagărului socialist, printre care și PCUS, au trimis Comitetului Central al partidului nostru copii după scrisorile pe care ei le-au trimis PC Chinez. În aceste scrisori s-au tras concluzii în conformitate cu care PC Chinez «s-a îndepărtat de la teoria și practica marxist-leninistă», el a alunecat în «dogmatism», «procedează asemănător revizioniștilor iugoslavi», în acțiunile lui «își găsește expresia șovinismul de mare putere» și așa mai departe. Aceste afirmații ne încredințează și mai mult că poziția noastră la București a fost într-adevăr absolut justă, marxist-leninistă. Aceste afirmații, după părerea noastră, confirmă că Consfătuirea de la București nu s-a limitat la un simplu «schimb» de păreri «cu privire la greșelile PC Chinez» și că «de fapt» partidele frățești, care ne-au trimis nouă aceste scrisori, au condamnat PC Chinez” (*Ibidem*, f. 168).

muncitorești relativ la greșelile atribuite PC Chineze [...] Dacă vorbim despre unitatea «tuturor partidelor» referitor la divergențele care au apărut între PCUS și PC Chineze, aceasta nu corespunde realității, cel puțin în ceea ce privește partidul nostru, întrucât Partidul Muncii din Albania nu s-a alăturat majorității celorlalte partide și, așa după cum a declarat de nenumărate ori, părerea sa despre aceste divergențe el și-o va spune la apropiata Consfătuire a partidelor comuniste și muncitorești, care va avea loc în noiembrie a. c. (la Moscova-n. n.). A afirma că la Consfătuirea de la București s-a manifestat «deplina unitate a tuturor partidelor» în critica «greșelilor» PC Chineze înseamnă, după părerea noastră, a denatura faptele și realitatea».⁴³

La 6 septembrie 1960, urmând exemplul celorlalte partide comuniste și muncitorești din statele socialiste, CC al PSUG adresa o scrisoare CC al PCC. Încă de la debutul acestei epistole, CC al PSUG își exprima „adânca sa neliniște” cu privire la „abaterile” liderilor PCC, „abateri” perceptibile în comportamentul adoptat de către delegația chineză în cadrul sesiunii Consiliului General al FSM din iunie 1960.⁴⁴ În continuare, scrisoarea comuniștilor est-germani recurgea la un aspru rechizitoriu al viziunilor ideologice chineze propagate prin broșura „Trăiască leninismul”, precum și prin intermediul altor articole publicate în presa chineză. Focalizându-și discursul asupra unor chestiuni punctuale, precum „caracterul epocii contemporane”, „problemele războiului și păcii” sau coexistența pașnică (accentul căzând pe analiza diferențelor dintre China și India), comuniștii est-germani îi acuzau pe liderii PCC de încălcarea principiilor Declarației partidelor comuniste și muncitorești din noiembrie 1957.⁴⁵

În egală măsură, după cum procedaseră și celelalte partide comuniste și muncitorești, CC al PSUG va respinge acuzațiile formulate de către chinezi în declarația din 26 iunie 1960, subliniind faptul că divergențele ideologice pe care Beijingul le acreditează a fi între PCC și PCUS, se manifestau, în realitate, între PCC și mișcarea comunistă internațională.⁴⁶ De asemenea, la 8 septembrie 1960, CC al PMSU înainta CC al PCC o scrisoare similară celorlalte epistole prezentate mai sus.⁴⁷

⁴³ *Ibidem*, f. 168.

⁴⁴ *Ibidem*, Alfabetic, dosar 1G, ff. 219-220.

⁴⁵ *Ibidem*, ff. 220-230.

⁴⁶ Potrivit scrisorii CC al PSUG din 6 septembrie 1960: „CC al PSUG constată cu o mare părere de rău că delegația CC al PC Chineze a întreprins prin declarația scrisă difuzată la 26 iunie, la sfârșitul Consfătuirii partidelor comuniste din țările socialiste, un atac împotriva PCUS și a celorlalte partide comuniste, atac incompatibil cu internaționalismul proletar. PSUG respinge acest document, având în vedere conținutul său fals și încercarea de a-l izola pe tovarășul Hrușciov în cadrul conducerii PCUS, prin atacuri cu totul nefundamentate [...] Partidul nostru respinge cu toată hotărârea în primul rând afirmația din declarația dv. care contrazice întru totul adevărul, cum că divergențele de

Câteva zile mai târziu, la 14 septembrie 1960, CC al PMUP adresa o scrisoare CC al PCC, pe parcursul căreia își expunea propria poziție cu privire la nota informativă sovietică din 21 iunie 1960, precum și față de declarația delegației PCC din 26 iunie 1960. Într-o manieră similară cu celelalte epistole mai sus prezentate (cu excepția celei elaborate de CC al PMA), scrisoarea poloneză ilustra divergențele sovieto-chineze drept diferende manifestate între PCC, pe de o parte, și celelalte partide comuniste și muncitorești. Pe cale de consecință, liderii comuniști polonezi afirmau următoarele: „*Regretăm profund că CC al PC Chinez și-a însărcinat reprezentanții din București să facă o asemenea declarație, a cărei idee conducătoare este încercarea-contrară normelor leniniste ale vieții de partid de a contrapune persoana tovarășului Hrușciov, prim-secretar al CC al PCUS, propriul său partid și întregii mișcări comuniste internaționale. CC al PMUP constată că divergențele care au apărut nu sunt numai divergențe între PC Chinez și PCUS, așa cum caută să prezinte situația tovarășii chinezi, ci în aceeași măsură sunt divergențe între PC Chinez și partidul nostru și toate partidele comuniste și muncitorești, ceea ce a dovedit, de asemenea, și consfătuirea de la București*”.⁴⁸ În ceea ce privește declarația chineză din 26 iunie 1960, răspunsul CC al PMUP era unul tranșant: „*Conținutul și tonul declarației delegației dv.-afirmau liderii comuniști polonezi-nu sunt întemeiate și nu sunt determinate nici prin poziția delegației PCUS, nici prin felul cum s-a desfășurat consfătuirea de la București. Din această cauză noi le apreciem ca inadmisibile în relațiile dintre partide marxist-leniniste, ca atacuri nejuste împotriva PCUS, a conducerii sale și a tovarășului Hrușciov personal*”.⁴⁹ În schimb, însă, factorii decizionali de la Varșovia, deloc surprinzător, se declarau pe deplin de acord cu ideile cuprinse în nota informativă sovietică din 21 iunie 1960.⁵⁰ În egală măsură, CC al

părerii în principalele probleme ale politicii internaționale ar exista numai între conducerea PC Chinez și a PCUS. Reprezentanții partidelor comuniste din țările socialiste, precum și din țările capitaliste au constatat în mod unanim la Consfătuirea de la București, prin critica lor la adresa concepțiilor greșite și a metodelor inadmisibile folosite de conducerea PC Chinez, că este vorba de divergențe de părerii serioase între PC Chinez și întreaga mișcare comunistă internațională” (Ibidem, f. 233).

⁴⁷ Trebuie să menționăm faptul că, până la acest moment, nu am identificat epistola în cauză în arhivele românești, informațiile referitoare la aceasta parvenindu-ne din răspunsul CC al PCC adresat CC al PMSU la 23 septembrie 1960, răspuns care a fost diseminat de către liderii chinezi în rândul partidelor comuniste și muncitorești din statele socialiste. Răspunsul chinez trădează faptul că epistola PMSU se încadra în direcțiile ideologice asumate de către celelalte partide comuniste și muncitorești (cu excepția PMA). Vezi în acest sens: *Ibidem*, Alfabetic, dosar 8C/1960, ff. 312-314.

⁴⁸ *Ibidem*, Alfabetic, dosar 3P, ff. 57-58.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ Astfel, în cadrul epistolei CC al PMUP se subliniau următoarele: „*Critica concepțiilor partidului dv., expusă de către PCUS la consfătuire în materialul informativ difuzat, precum și în*

PMUP sancționa comportamentul delegației chineze la sesiunea FSM din iunie 1960, precum și distribuirea unor materiale propagandistice al PCC pe teritoriul Poloniei fără a solicita acordul autorităților de la Varșovia.⁵¹

În fine, la 26 septembrie 1960, CC al PPRM transmitea partidelor comuniste și muncitorești din statele socialiste propria sa poziție vis-a-vis de nota informativă sovietică din 21 iunie 1960 și declarația delegației chineze din 26 iunie 1960. Cum era de așteptat, PPRM se va plasa pe poziția susținerii depline a viziunilor ideologice sovietice. În egală măsură, după cum procedaseră și majoritatea partidelor comuniste și muncitorești din statele socialiste, CC al PPRM sublina faptul că divergențele ideologice se manifestau între PCC și întreaga mișcare comunistă internațională.⁵²

Prezentare epistolelor de mai sus ne permite formularea unor concluzii clare. Astfel, majoritatea partidelor comuniste și muncitorești din statele socialiste își vor declara, la unison, deplinul acord cu privire la nota informativă sovietică din 21 iunie 1960, respingând, în paralel, ideile cuprinse în declarația chineză din 26 iunie 1960. Pe cale de consecință, aceste partide se vor ralia comandamentelor ideologice promovate de Kremlin, o atare constatare fiind perceptibilă în condamnarea „erezilor” ideologice chineze vis-a-vis de „characterul epocii contemporane”, „problemele războiului și păcii”, coexistența pașnică sau „trecerea de la capitalism la socialism”. În plus, tot la unison, partidele în cauză vor sublinia faptul că divergențele ideologice nu atingeau doar cadrul bilateral sovieto-chinez, ele manifestându-se între PCC și întreaga mișcare comunistă internațională. La polul opus, CC al PMA va expedia o scrisoare cu un conținut radical diferit față de cele înaintate de către celelalte partide. Deși ezita în a formula o concluzie finală, totuși CC al PMA sublinia faptul că în timpul Consfăturii de la București din iunie 1960 se recursese la o condamnare a PCC fără ca, în prealabil, să se fi desfășurat o analiză adecvată care să stabilească dacă viziunile ideologice chineze erau contrare Declarației partidelor comuniste și muncitorești din 1957. În egală măsură, CC al PMA critica și epistolele trimise, până la acel moment, de către partidele comuniste și muncitorești din statele socialiste, misive care pretindeau faptul că diferendele ideologice sovieto-

cadrul discuțiilor, a fost o critică principială, făcută de pe poziții partinice. Această critică a fost dictată de grija pentru interesele socialismului și păcii, pentru asigurarea și adâncirea unității muncitorești internaționale, pe baza principiilor marxism-leninismului. De pe aceleași poziții a fost criticată poziția PC Chinez și de către reprezentanții celorlalte partide” (Ibidem, ff. 58-59).

⁵¹ Ibidem, ff. 59-60.

⁵² Pentru o perspectivă detaliată asupra acestei epistole, vezi: *Ibidem*, Alfabetic, dosar 5M/1951-1964, ff. 24-32.

Astra Salvensis, an IV, număr 8, 2016

chineze invocate de către Beijing se desfășurau, în realitate, între PCC și celelalte partide comuniste și muncitorești. Desigur, CC al PCC avea să răspundă, ulterior, atât notei informative sovietice, cât și epistolelor trimise de partidele comuniste și muncitorești. Însă aceste chestiuni vor fi abordate în partea a doua a articolului de față.